

УДК 027.54(477–25)НБУВ:821.161.2*06»192/ 193»(051)

Петро Шекера,

науковий співробітник,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9886-0495>,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: shekerapt@nbuv.gov.ua

Українські літературно-художні журнали 1920–1930-х рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Необхідність залучення користувачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського до якомога активнішого використання українських журнальних видань літературно-художнього змісту періоду 20–30-х років XX ст., які зберігаються у фондах бібліотеки через електронний каталог (ЕК) визначає **актуальність теми** дослідження. **Мета статті** – окреслити головні напрями діяльності науковців щодо створення окремої бази журналів даного періоду. **При викладі основного матеріалу дослідження** розкривається історіографія українських літературно-художніх журналів означеної доби. Увагу сконцентровано на основних виданнях: «Вопліте», «Гарт», «Нова генерація», «Нова громада», «Червоний шлях». Здійснено аналіз вказаних часописів за змістом, кількісною характеристикою, мовою, тематичним спрямуванням, місцем видання, періодичністю тощо. Обґрунтовано доцільність роботи з рекаталогізацією традиційного карткового каталогу періодики для зручності пошуку назв журналів тієї історичної доби в онлайн, а також створення ретроспективного бібліографічного показника українських журнальних видань періоду перших десятиліть Української СРР. **У висновках** наголошується, що бібліотека наразі активно працює з неопізнаним скарбом держави, робить все, щоб забезпечити користувачам доступ до унікального ресурсу. Рекаталогізація традиційного карткового каталогу для отримання інформації про наявність літературних журнальних видань 1920–1930 рр. у базі даних забезпечить читачам зручні, комфортні умови праці.

К л ю ч о в і с л о в а: літературно-художні журнали 20–30-х років XX ст., електронний каталог НБУВ, рекаталогізація карткового каталогу, ретроспекція журнальних видань.

Актуальність проблеми. Вітчизняна журнальна періодика 1920–1930-х рр. – унікальне національне надбання українського народу, важливе джерело інформації про наше недавнє минуле. У ті буремні роки вона активно висвітлювала відомі та маловідомі політичні процеси, перипетії становлення української державності, досягнення у науці і техніці, події у культурно-просвітницькому житті. Тому сьогодні, коли у суспільстві зростає інтерес до вітчизняної історії, постає питання забезпечення нашим користувачам максимально широкого доступу до безцінних примірників українських журналів першої третини минулого століття.

Об'єктом дослідження обрано літературно-художні журнали 1920–1930-х рр., видані в Україні, і які зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). У статті сконцентровано увагу на часописах: «Вапліте», «Гарт», «Нова генерація», «Нова громада», «Червоний шлях».

Мета публікації – охарактеризувати провідні літературні журнальні видання часів українського Відродження. Окреслити головні завдання бібліографічного опрацювання означеного історичного періоду в найближчій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питаннями історіографії українських літературно-художніх журналів 1920–1930 рр. опікувалося багато літературознавців, критиків, бібліотекознавців. Це, зокрема, В. Дончик, І. Кулик, Ю. Луцький, І. Павлюк, В. Півторадні, О. Сінченко, О. Філатова та ін. Проте, за радянських часів, як зауважує Р. Мовчан, «дослідники національної літературно-художньої періодики були позбавлені можливостей всебічно та об'єктивно вивчати її історію. Значення цих видань для української історії та культури не було оцінено належним чином» [10].

Лише останні десятиліття відзначаються науковими доробками в царині історіографії української літературно-художньої періодики перших десятиліть ХХ ст. Доступними стали джерела, документи, архіви, перестали замовчуватися історичні факти. Науковців дедалі більше цікавлять такі видання, їх редакційні колективи, які не змогли ужитись з радянським режимом і були фактично знищені.

Із сучасних науковців варто відзначити М. Борисенка, який досліджує літературні організації в суспільному житті України (1920–1930) [2], М. Гладкович, котра вивчає літературні журнали 20–30-х рр. минулого століття на Західній Україні [3], літературознавця Л. Кавуна, який висвітлює тему літоб'єднання «ВАПЛІТЕ» [5], Н. Лощинську, яка зосередила свою дослідницьку увагу на часописі «Червоний шлях» [8], літературного критика і видавця української діаспори Ю. Луцького, який ґрунтовно вивчав діяльність журналу «Вапліте», що знайшло своє відображення у його праці «Джерела до історії Вапліте» [9], Р. Мовчан, яка опікується проблемами модернізму в українській прозі 20-х років ХХ ст. [10].

На полицях основного та підручних фондів бібліотеки зберігаються тисячі примірників періодичних (крім газет) і продовжуваних видань – журналів, вісників, наукових збірників, бюлетенів, календарів, але українська періодика 1920–1930 рр. є особливим інформаційним ресурсом. Це неоціненний скарб нашого народу, який має велике історичне значення.

Варто зауважити, що періодика України означеного періоду пройшла складний шлях від зародження, бурхливого розвитку до становлення та оформлення у цілісну типологічну систему. Ця система за своїми основними параметрами збереглася до останнього часу. Структура періодичних видань тих років спочатку стихійно, а потім цілеспрямовано, під невинним наглядом партійних органів відображала потреби політики комуністичної влади, постійно трансформувалася відповідно до запитів суспільства [6]. У 1920–1930-х рр. періодичні видання в Україні опікувалися не лише політико-інформаційним напрямом, а й різними галузями господарського, наукового, культурного життя.

З початку 1930-х рр. радянська влада розпочала наступ на все національне, на-

самперед, вона прагнула ліквідувати глашатаїв українського Відродження. Це вилилось у закриття засобів масової інформації, що боролися за утвердження української мови, розвиток українського письменства, культури, науки. Вчені, політичні діячі, письменники, які активно співробітничали з цими виданнями: В. Винниченко, Г. Гринько, М. Грушевський, О. Досвітній (О. Скрипаль-Міщенко), В. Еллан-Блакитний (В. Елланський), М. Зеров, М. Куліш, М. Скрипник, М. Хвильовий (М. Фітільов), О. Шумський та багато інших були яскравими уособленням української еліти. На жаль, протягом 1930–1940-х рр. майже вся когорта найкращих представників українського народу була майже повністю фізично знищена.

На початку 20-х років ХХ ст. літературно-художня періодика в Україні, на відміну від інших видань, виглядала найкраще. Поряд з журналами, які видавалися ще при царизмі, почали створюватися нові часописи, які перебували «на гребені хвилі» тогочасних подій. У Києві, Харкові, Одесі видавництва максимально повно забезпечували своїх читачів улюбленими виданнями. Вони користувалися підвищеним читацьким попитом, адже, відштовхуючись від здобутків західноєвропейської культури, ініціювали в суспільстві різні дискусії, вдавалися до сміливих експериментів, вели активні пошуки нової тематики, виступали засновниками нових стилів, напрямів у літературі, мистецтві, мислили нестандартно, були оригінальними в донесенні своїх ідей до споживача.

У 1920–1930-х рр. в Україні існувало багато літературних течій, напрямів, гуртків, об'єднань, вони видавали близько 90 літературознавчих журналів. Проте, не всі з них мали однакову літературну цінність. У ті часи комуністична партія орієнтувала всю видавничу діяльність в Україні на виконання конкретних політичних, ідеологічних, економічних та господарських завдань. Засобами преси уряд намагався здійснювати ідеологічний тиск на громадян, на їх політичне перевиховання. Були внесені корективи в структуру та профілювання преси, створювалися різні типи журналів, які покликані були задовольняти інформаційні потреби конкретних верств суспільства, враховувати освітній, політичний, культурний рівень різних категорій населення. Завдяки диференціації преси, владі вдалося забезпечити досить дієвий інформаційний вплив на громадян України. Відбувалась поступова заміна української національної культури сурогатом російським. Тексти журналів наповнювалися суцільними кальками російської періодики, які зовсім не відповідали законам українського мовотворення.

Політика радянської держави стосовно видавничої діяльності була спрямована, насамперед, на селянство, яке становило переважну більшість населення країни. Журнальні видання розраховувалися на бідняків, батраків, середняків, кооператорів. Тогочасна повна безграмотність на селі змушувала видавців опікуватись найелементарнішим – ліквідацією неписьменності. Швидкими темпами формувалися часописи, редакційна політика яких спрямовувалася на висвітлення питань політики, промисловості, сільського господарства. Журнали у своїй роботі повинні були враховувати специфіку робітничої та селянської читацької аудиторії, задовольняти потреби саме цих читачів у загальноосвітній, культурній, літературній, мистецькій сферах.

Наприкінці 1920-х рр. розпочалося «зникнення» («знищення») журналів з культурного поля України. Досить швидко їх кількість була доведена до майже 20. Серед головних причин таких скорочень можна виокремити матеріальну скруту, політичні репресії, поглиблення суперечностей між свободою непівського плюралізму та тоталітарним контролем, який стрімко посилювався. У той час багато часописів припинили своє існування, наприклад «Вапліте», «Гарт», «Нова громада», «Плуг» та ін. Проте, були й такі видання, які «пережили» ті важкі часи і продовжили виходити в подальшому. Це «Зоря», «Літературна критика» та ін. Деякі журнали на початку 1930-х змінили назву, зокрема: «Молодняк» («Молодий більшовик»); «Червоний шлях» («Літературний журнал»).

Більшість «закритих» урядом журналів зняли з полиць фондосховищ або бібліотек, вони зберігалися в закритому доступі у спецсховищах або поступово знищувалися. Тому багато наших бібліотек, навіть провідних, не мають сьогодні вищезгаданих унікальних журнальних видань.

Зібрання українських журналів літературно-художнього змісту 1920–1930-х рр. у фондосховищах НБУВ за приблизними підрахунками становить тридцять найменувань. На деяких з них зупинимось більш детально. Зокрема, це «Вапліте» (1926–1927), «Гарт» (1927–1932), «Нова генерація» (1927–1930), «Нова громада» (1922–1933), «Червоний шлях» (1923–1936). Їх творчість проходить червоною стрічкою через весь період 1920–1930-х рр. Ці видання – вагома складова історії української літератури. Вони посідають гідне місце на полицях основного фондосховища і підручних сховищ деяких відділів НБУВ.

Часопис «Вапліте»¹ представлений у фондах НБУВ шістьма номерами, які були надруковані протягом 1926–1927 рр. До речі, водночас виходив і літературний альманах з такою ж назвою.

Рішення про заснування журналу було ухвалене восени 1926 р. Назву він отримав від організації Вільна Академія Пролетарської Літератури. З великими труднощами лише у січні 1927-го вийшов перший номер часопису.

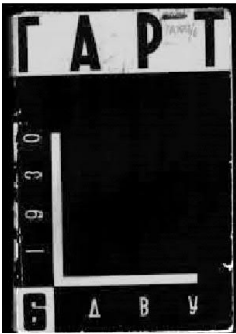
До редакції «Вапліте» подавали свої рукописи Микола Бажан, Іван Дніпровський (І. Шевченко), Лесь Курбас (Олександр-Зенон Степанович Курбас); Іван Сенченко, Микола Хвильовий (М. Фітільов) та ін. Навколо публікацій журналу постійно точились запеклі суперечки. Лідер організації ВАПЛІТЕ М. Хвильовий висунув гасло «Геть від Москви!». У першому номері журналу письменник критикував позиції В. Коряка (В. Блюмштейна), який був на той час організатором Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП). Інший український письменник І. Сенченко у своїх оповіданнях знущався з настроїв, що панували в тодішній літературі. Він докоряв колегам з пролетарського табору за слухняність, покору, мовчання. Звичайно, такі публікації не подобались тогочасній цензурі, владі.

¹ Вапліте: літ.-худож. журн. Вільної Акад. Пролетар. Літератури. Харків: Утодік, 1926–1927.

Конфлікт «Вапліте» з ЦК КП(б)У і ВУСП, що виник ще на початку виходу журналу, досяг своєї кульмінації з появою його п'ятого номера, де були надруковані стаття П. Христюка «Розпеченим пером» і перша частина роману М. Хвильового «Вальдшнепи». Урядова комісія вилучила наступний, шостий, номер журналу, який готувався до друку. Друга частина відомого твору М. Хвильового теж не була опублікована. Її подальша доля й досі невідома. Наприкінці 1927 р. журнал «Вапліте», з ліквідацією організації Вільна Академія Пролетарської Літератури, припинив своє існування на п'ятому номері [12].

На початку січня 1928 р. члени ВАПЛІТЕ під тиском влади ліквідували свою організацію. Авторів і засновників цього славетного літературного журналу справедливо вважають представниками доби «розстріляного Відродження». Вони одними з перших стали жертвами сталінських репресій.

До послуг користувачів НБУВ у наявності є всі п'ять номерів журналу «Вапліте». Вони знаходяться в основному книгосховищі та у підручному фонді відділу зарубіжної україніки. В ЕК журналів та продовжуваних видань, а також в електронній бібліотеці «Україніка» розміщена онлайн інформація про часопис. Бібліотека проводить оцифрування журналу для розміщення його електронного аналогу на своєму сайті. Наявний ресурс викликає підвищений інтерес як у читачів бібліотеки, так і дослідників.

У другій половині 1920-х рр. Державне видавництво України розпочало випуск журналу «Гарт»², котрий був заснований Всеукраїнською спілкою пролетарських письменників і вважався головним виданням цієї організації. Якщо для часопису «Вапліте» було відведено всього один рік в історії української літератури, то журнал «Гарт» виходив упродовж п'яти років (з 1927-го по 1932-й) у Харкові. До редакційної колегії входили І. Микитенко, П. Усенко, В. Сосюра. Журнал друкував художні твори, критичні, публіцистичні та наукові статті з різних питань мистецтва. Регулярно подавалися новини від українського письменництва за кордоном: літературної організації «Західна Україна», з життя українських письменників у Празі та ін.

Серед авторів часопису були відомі імена – І. Микитенко, Іван Ле (І. Мойся), Л. Первомайський (І. Гуревич), О. Кундзіч, І. Кулик, П. Радченко, І. Кириленко, Д. Гордієнко, Наталя Забіла, Л. Смілянський, С. Голованівський, А. Шмигельський, П. Козланюк, С. Жигалко, В. Собко, І. Муратов, В. Сосюра. Зміст журналу вирізнявся своєю політичною заангажованістю. Про що свідчили вже самі назви творів: «Інтеграл» Івана Ле; «Машиністи» Л. Смілянського; «Будівниче», «Тракторобуд» Наталі Забіли; «Диктатура» І. Микитенка; «Комсомольська ударна бригада» С. Воскресенка.

² Гарт: щоміс. літ.-худож. та критич. журн. Всеукр. спілки пролетар. письменників. Харків: Держвидав України, 1927–1932.

Автори публікацій порушували проблеми призовів «робітників-ударників у царину літератури», «реконструкції пролетарського літературного руху» тощо. Ця проблематика нічого спільного з мистецтвом не мала. Водночас «Гарт» часто критикував політику партії, коли вузькокласові, політичні підходи домінували над естетичними, мистецькими. Як зазначає директор бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка Т. С. Опришко, «Гарт» розкривав механізми дискредитації літератури «політикою партії в області мистецтва», коли замість виховання естетичних смаків у письменників формувалися вузько-класові, політичні погляди [11].

Найбільший резонанс у суспільстві викликали статті І. Кулика, В. Еллан-Блакитного. Так, прозаїк, поет І. Кулик у статті «На шляхах до пролетарського мистецтва» називав пролетарських письменників «художнім авангардом переможного класу» [7]. Автор піддавав гострій критиці «буржуазне мистецтво». Василь Еллан-Блакитний, який водночас очолював одноіменну організацію, в своїх матеріалах наголошував, що «Гарт» може претендувати на найбільш адекватного інтерпретатора партійної лінії в культурному житті і, відповідно, на провідну роль у літературному та художньому процесі [1]. У подальшому, як відомо, цих обох захисників комуністичних поглядів, радянська репресивна машина фізично знищила.

У 1932 р. журнал разом з низкою інших українських літературних видань був закритий. Зміст журналу вирізнявся поетичними добірками, оповіданнями, статтями критичного змісту, в яких автори прагнули порушувати злочинні проблеми тогочасного суспільства, незаангажовано змальовувати перші кроки нової влади в Україні. Хоча з'являлися і публікації, автори яких прославляли партію, вождів, вихваляли гегемона революції – робітничий клас.

Останнім часом користувачі НБУВ виявляють дедалі більший інтерес до публікацій часопису «Гарт». На жаль, на полицях нашого фондосховища стоять не всі номери журналу, а лише випуски деяких років. На переконання фахівців, «Гарт» належить до того пласту ретроспективної частини періодичних видань, які вимагають нагального опрацювання. У загальному ЕК бібліотеки часопис внесений до бази даних НБУВ. У найближчому майбутньому заплановано оцифрування всіх його номерів, які є у фондах.

Одним із найфаховіших на той час футуристичних літературно-мистецьких видань вважався журнал «Нова генерація»³, який представляв погляди лівої формації митців не тільки з України, СРСР, а й з-за кордону. Як справедливо пише літературознавиця, дослідниця історії української літератури 1920-х р. Я. Цимбал, «незаперечний факт, що саме «Нова генерація» познайомила українського читача з ідеями і роботами чільних представників світового авангарду від експресіонізму до Баухаузу й сюрреалізму» [19].

³ Нова генерація: щоміс. журн. лівої формації мистецтва / за ред. М. Семенка. – Харків : Держвидав України, жовтень 1927 – грудень 1930.

Щомісячник виходив за редакцією Михайля Семенка. Лише з п'ятої спроби йому вдалося зареєструвати видання. Крім того головний редактор журналу зробив, здавалося, неможливе: орган лівої течії у мистецтві виходив у Державному видавництві України, яке на той знаходилося у Харкові, тогочасній столиці України. На сторінках часопису вміщувалися вірші, оповідання, романи, статті (теоретичні, полемічні, критичні), памфлети, репортажі, фейлетони. Оригінальним його можна вважати за висвітлення питань теорії і практики лівих течій літератури, кіно, малярства, архітектури, театру тощо. У ту пору на видавничій ниві фігурували й інші журнали – «Гарт», «Молодняк», «Авангард». Автори «Нової генерації» широко використовували трибуну часопису для дискусій з творчими колективами цих видань, досить часто вдавалися до радикальних закликів: «На смітник революції тих, хто в добу переможного наступу пролетаріату і загостреної класової боротьби виступає крикливим «Авангардом» дрібного буржуа і міщанина» [18].

Високий авторитет журналу забезпечували публікації відомих мистецтвознавців К. Малевича, А. Пальмова, М. Плато. Футуристи писали про міста майбутнього, дизайн приміщень, індустріалізацію житла, ділилися своїми футуристичними проектами, планами тощо. Однак, основне місце на сторінках журналу все-таки посідала література. Друкувалися вірші як самого М. Семенка, так і його товаришів по перу: О. Влизька, В. Вера, І. Маловічка, О. Коржа, М. Гаска та ін. Значне місце займала й проза О. Мар'ямова, Д. Бузька, Л. Недолі. На полі літературної критики найчастіше поряд із самим М. Семенком, виступали О. Полторацький, Л. Скрипник. [12].

Дописувачі «Нової генерації» пов'язували етап деструкції мистецтв, який вже закінчувався, з етапом конструкції, що розпочинався. Автори вважали обидва ці етапи складниками єдиного процесу розвитку лівої формації мистецтв. Серед тогочасних читачів журнал користувався великою популярністю, хоча видавці «Нової генерації» завжди радили їм перед перечитуванням тексту знайомитися зі змістом і зауваженнями редакції.

Унікальність видання полягає у тому, що воно було принципово відмінним від багатьох тогочасних літературно-мистецьких часописів. Редакція журналу вміщувала матеріали суто літературного та мистецького жанрів. Часопис вирізнявся критичністю публікацій, зокрема, що стосувалося побудови соціалізму в Україні. Не тільки обкладинка, а й сторінки видання щедро ілюструвалися фотографіями, репродукціями, що викликало захоплення у читачів.

Журнал «Нова генерація» відігравав помітну роль у літературно-мистецькому житті України кінця 1920-х–початку 1930-х рр., іншого, подібного йому за широтою охоплення проблематики і значущістю публікацій, видання не було [18]. Часопис проіснував більше трьох років – з жовтня 1927-го по грудень 1930 р. Усього вийшло 36 номерів. НБУВ зберігає всі випуски журналу за його чотирирічне існування. З огляду на популярність «Нової генерації» серед користувачів її внесено до ЕК.

З 1923 р. в Харкові за редакцією відомого українського письменника-новеліста, яскравого представника українського Відродження Григорія Косинки (справжнє прізвище Стрілець) почав виходити двотижневий кооперативний, літературно-мистецький та популярно-науковий селянський журнал «Нова громада»⁴, який був орієнтований на «...боротьбу з темрявою, неуктвом, оперативною й загальною нашою некультурністю» [12]. Видання протягом свого існування (з 1922-го по 1934 р.) змінювало декілька разів назву, починаючи з «Бюлетеня Київської філії Вукоопспілки» і закінчуючи «Соціалістичною громадою». На жаль, у період наростаючих «наїздів» влади на українську пресу на початку 1930-х р. «Нова громада» припиняє своє існування. Також радянська репресивна машина знищила фізично і редактора видання Г. Косинку.

На відміну від інших літературних журналів «Нова громада» орієнтувалася на сільську аудиторію. І це цілком зрозуміло, адже більша половина населення України на той час проживала на селі. Автори публікацій висвітлювали стремління українського селянства до кращого життя. Читачі мали змогу ознайомитися з прогресивними думками фахівців щодо раціональної організації того чи іншого сільськогосподарського виробництва тощо.

У книгосховищі НБУВ знаходяться всі номери журналу. Після реставрації багато його примірників отримали нове «вбрання» і дотепер у твердій палітурці стоять на полицях фондосховища бібліотеки. Видання є досить унікальним за своїм змістом і тому першочергово було внесене до бази даних для забезпечення більш широкого доступу користувачам, які послуговуються Інтернетом.

В означений період одним з найпопулярніших літературно-мистецьких часописів був «Червоний шлях»⁵. Місячник почав виходити у Харкові з 1923 р. (за редакцією Г. Гринька). Літературно-науковий, соціально-політичний журнал на своїх шпальтах порушував широке коло проблем літературного, національного, соціального, світоглядного характеру. Його публікації принесли в українську літературу чимало добірного зерна. Часопис зіграв провідну роль у процесі українізації. Його засновники прагнули створити фаховий літературно-науковий, громадсько-політичний місячник. І це їм вдалося. У редакції функціонували простіші відділи: красного письменства, науковий, громадсько-політичний, книжково-бібліографічний, хроніки.

«Червоний шлях» об'єднував навколо себе передових українських істориків,

⁴ Нова громада: масовий худож. ілюстр. журн. споживчої кооперації/ за ред. Г. Косинки. Харків : Вукоопспілка, 1922–1933.

⁵ Червоний шлях: літ.-худож., крит. і громад.-політ. місячник / за ред. Г. Гринька [та ін.]. Харків : Держлітвидав, 1923–1936.

письменників, громадсько-культурних діячів, він відстоював права українського народу на свою рідну мову, літературу, культуру. Ціла низка матеріалів, вміщених у журналі, й сьогодні викликає підвищений інтерес у дослідників. Адже це унікальне видання стало невід'ємною частиною національної культури, воно гідно розкриває час, політику, культуру 1920–1930-х рр. Протягом усіх років свого існування «Червоний шлях» друкував поетичні, прозові, драматичні твори, листування та літературну критику відомих українських митців.

Журнал одним з перших окреслив проблеми розвитку української літератури, він став центром формування літературних смаків, згуртував навколо себе, як писав В. І. Півторадні, «групових і позагрупових письменників», початківців, представників еміграції, західноукраїнських земель. Читачі «Червоного шляху» мали змогу познайомитись з літературними доробками українських літературних класиків. У часописі друкувалися літгуртківці «Плуга» (А. Головка, С. Пилипенко, І. Сенченко), члени спілки пролетарських письменників «Гарт» (О. Досвітній (О. Скрипаль-Мищенко), В. Сосюра, П. Тичина), неокласики літератури (М. Зеров, М. Рильський), члени «Авангарду» (В. Поліщук) та багато інших.

Серйозні трансформації суспільного життя України на початку 1930-х не обминули і часопис «Червоний шлях». Зміст журналу кардинально змінюється. Відомий український радянський письменник П. Панч, який обіймав на той час посаду відповідального секретаря видання, писав у своїх спогадах: «Продовжував існувати у столиці тільки поза груповий журнал «Червоний шлях», який зліз язики називали лантухом. Колишніх членів Вапліте, а потім Політфронту, він не задовольняв. Хотілось чогось нового, що не присипляло б, а будоражило думки читача, спонукало б також і письменників, і художників на пошуки нових форм ... слова для створення більш переконливих образів» [13].

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського зберігає всі номери цього славетного видання з квітня 1923-го по лютий 1936 р. Журнал внесений до бази даних і сучасні дослідники з усіх куточків світу мають змогу отримати інформацію про номери, які їх цікавлять.

Питання збереження, використання літературно-художніх часописів першої третини минулого століття є надзвичайно важливим. Варто зауважити, що в основному фонді НБУВ та підручних фондах деяких підрозділів (відділів) бібліотеки більша частина періодичних видань цього періоду зберігається в єдиному примірнику. На сьогодні весь масив згаданих журналів відображений лише у традиційному картковому каталозі. Для більшої доступності до цього ресурсу у карткових каталогах деякі відділи бібліотеки (зокрема відділ зарубіжної україніки) створили імідж-каталоги (скановане зображення карток в електронному каталозі) своїх підручних фондів. На жаль, основний картковий каталог й досі залишається лежати в шухлядах у паперовому вигляді. Доступність користувачів до журналів періоду, який розглядається, забезпечується нині лише наживо з каталожної картки. Тому досить актуальною є тема створення бібліографічних записів (БЗ) в ЕК ретроспективної частини журнальних видань

1920–1930 рр., виданих в Україні. Адже, якщо про журнали зарубіжних країн є можливість отримати інформацію з Інтернету, то до українських часописів першої третини минулого століття доступ у міжнародній мережі обмежений. Ось чому ретроспекція даного пласту періодики конче необхідна.

Досвід бібліотек України з питань ретроспекції журнальних видань першої третини минулого століття невеликий. Відділ комплексного опрацювання документів НБУВ протягом останніх років постійно наповнює електронну базу даних періодики ретроспективною частиною журнальних видань 1920–1930-х рр. за порядковими номерами шифрів зберігання. Одночасно відбувається рекаталогізація традиційного карткового каталогу.

Після внесення повної інформації про журнали зазначеного періоду до ЕК планується окреме видання бібліографічного покажчика в електронному та друкованому варіанті, де міститимуться дані про назви, номери, примірники періодичних видань 20–30-х років ХХ ст., виданих в Україні. З урахуванням досвіду підготовки до друку бібліографічного довідника «Періодичні видання УРСР 1918–1950: журнали», який побачив світ у середині минулого століття, планується створення сучасного довідника про журнали перших десятиліть УСРР з подальшим його наповнення за хронологією років.

Висновки. Отже, можна констатувати: проблеми, пов'язані зі збереженням, ефективним використанням українських літературно-мистецьких журналів періоду першої третини ХХ ст. з фондів НБУВ потребують невідкладного вирішення. Насамперед йдеться про завершення в найближчі роки рекаталогізації карткового каталогу, ретроспекції журнальних видань, а також про стрімке нарощування темпів оцифрування важливого складника національної культури.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського нині активно працює з унікальним інформаційним ресурсом, робить все, щоб забезпечити до нього вільний доступ, створити користувачам зручні, комфортні умови праці.

Список бібліографічних посилань

1. Блакитний В. Без маніфесту. *Гарт*. 1924. № 1. С. 157–171.
2. Борисенко М. В. Літературні організації в суспільно-політичному житті України (1920–1932 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1999. 195 с.
3. Гладкович М. С. Літературні періодичні видання 20–30-х рр. ХХ ст. на західноукраїнських землях у суспільно-політичному і духовному контексті доби : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2003. 199 с.
4. Животко А. Історія української преси. Київ: Наша культура і наука, 1999. С. 277–278.
5. Кавун Л. І. Літературне об'єднання ВАПЛІТЕ й художньо-естетичні шукання в українській прозі 20-х рр. ХХ ст. : дис. ... д-ра філол. наук : 10. 01. 01; 10. 01. 06 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. Київ, 2007. 395 с.
6. Коваль Т. В. Журнали України 1917–1928 рр. у фонді Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського як історико-книгознавче джерело : автореф. дис. ... канд. іст. наук / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 17 с.
7. Кулик І. На шляхах до пролетарського мистецтва. *Лейтес А., Яшек М. Десять років української літератури (1917–1927)*. Харків: Держвидав України, 1980. Т. II. С. 44, 46–47.
8. Лощинська Н. В. Журнал «Червоний шлях» та літературний процес 20–30-х рр. в Україні : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 1998. 173 с.

9. Луцький Ю. Джерела до історії Вапліте. *Українська літературна газета* : зб. 1956. Мюнхен: Українське товариство закордонних студій, 1957. С. 247–266.
10. Мовчан Р. В. Модернізм в українській прозі 1920-х років : генезис, поетика, стратегії : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.01 / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2009. 41 с.
11. Опришко Т. Українська літературно-художня періодика 20-х – першої половини 30-х років ХХ ст.: джерелознавчий та історіографічний аспекти. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 1. С.27–32.
12. Орлик О. Журнальні видання 20–30-х років ХХ століття як джерело дослідження видавничої справи в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 6. С. 1–3.
13. Панч П. Твори: В 6 т. Київ: Дніпро, 1983. Т. 6. С.204.
14. Періодичні видання УРСР 1918–1950: журнали; бібліогр. дов. Київ: Вид-во Кн. палати, 1956. 464 с.
15. Півторадні В. І. Українська література перших років революції. Київ: Рад. школа, 1968. С.6.
16. Полторацький О. Михайль Семенко та «Нова генерація». *Вітчизна*. 1966. № 11. С. 193–200.
17. Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття. Львів, 2000. 110 с.
18. Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17–18 трав. 2002 р. / за ред. М. М. Романюка. Львів, 2002. С. 160–163, 388–392.
19. Цимбал Я. «Нова генерація»: апогей і фінал українського футуризму. URL: <https://chyto-mo.com/ekzemplyary-xx/nova-heneratsiia/>

References

1. Blakytyni, V. (1924). Bez manifestu [Without a manifesto]. *Hart, I*, 157-161. [In Ukrainian].
2. Borysenko, M. (1999). Literaturni orhanizatsii v suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy (1920-1932 rr.) [Literature organizations in the socio-political life of Ukraine (1920-1932)] (PhD dissertation). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Hladkovych, M. (2003). Literaturni periodychni vydannia 20-30-kh rr. XX st. na zakhidnoukrainskykh zemliakh u suspilno-politychnomu i dukhovnomu konteksti doby [Literary periodicals of the 20-30's. XX century in the Western Ukrainian lands in the socio-political and spiritual context of the day] (PhD dissertation). Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Zhyvotko, A. (1999). Istoria ukrainskoi presy [History of the Ukrainian press]. Kyiv, Ukraine: Our Culture and Science. [In Ukrainian].
5. Kavun, L. (2007). Literaturne obiednannia VAPLITE i khudozhnio-estetychni shukannia v ukrainskii prozi 20-kh rr. XX st. [VAPLITE literary association and artistic and aesthetic searches in Ukrainian prose of the 1920s.] (PhD dissertation). Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. Koval, T. (1998). Zhurnaly Ukrainy 1917-1928 rr. u fondi Natsionalnoi biblioteky Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho yak istoryko-knyhoznaveche dzherelo [Journals of Ukraine 1917-1928 in the fund of the Vernadsky National Library of Ukraine as a historical and bibliographical source] (PhD dissertation). Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. Kulyk, I. (1980). Na shliakhakh do ptoletarskoho mystetstva [On the way to proletarian art]. *Leites, A., Yashek, M. "Ten years of Ukrainian literature (1917-1927)".* (Vol. II, Pp. 44, 46-47). Kharkiv, Ukraine: State Publishing House of Ukraine. [In Ukrainian].
8. Loshchynska, N. (1998). Zhurnal "Chervonyi shliakh" ta literaturnyi protses 20-30-kh rr. v Ukraini [The magazine "Red Way" and the literary process of the 20-30's in Ukraine] (PhD dissertation). NAS of Ukraine, Taras Shevchenko Institute of Literature. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
9. Lutsyi, Yu. (1957). Dzherela do istorii Vaplite [Sources to the history of Vaplite]. *Ukrainian literary newspaper: collection*. 1956. (Pp. 247-266). Munich, Germany. [In Ukrainian].
10. Movchan, R. (2009). Modernizm v ukrainskii prozi 1920-kh rokiv: henezys, poetyka, stratehii [Modernism in Ukrainian prose of the 1920s: genesis, poetics, strategies (PhD dissertation). NAS of Ukraine, Taras Shevchenko Institute of Literature. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
11. Opryshko, T. (2015). Ukrainska literaturo-khudozhnia periodyka 20-kh – pershoi polovyny 30-kh rokiv XX st.; dzhereloznavchy ta istoriografichni aspekty [Ukrainian literary and artistic peri-

odicals of the 20s – first half of the 30s of the XX century: source and historiographical aspects]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 1, 27-32. [In Ukrainian].

12. Orlyk, O. (2009). Zhurnalni vydannia 20-30kh rokiv XX stolittia yak dzherelo doslidzhennia vydavnychoi spravy v Ukraini [Magazines of the 20s and 30s of the XX century as a source of research in publishing in Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoї Palaty*, 6, 1-3. [In Ukrainian].

13. Panch, P. (1983). Tvory: v 6 t. [Works: in 6 volumes]. (Vol. 6). Kyiv, Ukraine: Dnipro. [In Ukrainian].

14. (1956). Periodychni vydannia URSR 1918-1950: zhurnaly: bibliogr. dovidnyk [Periodicals of the USSR 1918-1950: magazines; bibliographic reference]. Kyiv, Ukraine: Pub. House of the Book of the Chamber. [In Ukrainian].

15. Pivtoradni, V. (1968). Ukrainska literatura pershykh rokiv revoliutsii [Ukrainian literature of the first years of the revolution]. Kyiv, Ukraine: Rad. Shkola. [In Ukrainian].

16. Poltoratskyi, O. (1966). Mykhail Semenko ta "Nova heneratsiia" [Mykhailo Semenko and "The New Generation"]. *Vitchyzna*, 11, 193-200. [In Ukrainian].

17. Romaniuk, M. (2000). Ukrainske presoznavstvo na porozh XXI stolittia [Ukrainian press studies on the threshold of the XXI century]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

18. Romaniuk, M. (Ed.) (2002). Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. siomoi Vseukr. nauk.-teoret. konf., Lviv, 17-18 travnia 2002 r. [Ukrainian periodicals: history and modernity: ext. and messages. seventh All-Ukrainian. scientific-theoretical Conf., Lviv, May 17-18. 2002]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

19. Tsymbal, Ya. "Nova heneratsiia": apohei i final ukrainskoho futuryzmu ["New Generation": the apogee and the final of Ukrainian futurism]. Retrieved from <https://chytomo.com/ekzempliary-xx/nova-heneratsiia/> [In Ukrainian].

Petro Shekera,

Researcher, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9886-0495>,
Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

UKRAINIAN LITERARY AND ART JOURNALS OF THE 1920S AND 1930S IN THE FUNDS OF V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

Relevance of research. The necessity to involve users of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in the active usage of literary and artistic content of the 1920-1930s Ukrainian magazines of, which can be found in the library through an digital catalogue (DC). **The purpose of the article** is to outline the chief activities of scientists conducted in order to create a separate database of the period magazines. **Presentation of the main research material.** The historiography of Ukrainian literary and art magazines of that time is defined. Attention is focused on the main publications of this historical period: "Vaplite", "Gart", "New Generation", "New Community", "Red Way". The features of the magazines such as the maintenance, the quantitative characteristic, language, a thematic direction, a place of the edition, periodicity, etc. are analyzed. The recatalogization of the traditional card catalog of periodicals for the search convenience of the magazines titles of that historical period online is explained. An analysis of the work of the periodical sector of the department of complex processing of documents of the VNLU and the development of the retrospective bibliographic index of Ukrainian magazines of the first decades of the Ukrainian SSR. **Conclusions.** It is noted that the library is currently actively working with the invaluable treasure of the state, doing everything to provide users the access to the unique resources. Recataloguing the traditional card catalog to obtain information on the availability of literary magazines of the 1920-1930s in the database will create convenient, comfortable working conditions for readers.

Keywords: literary and art magazines of the 1920-1930s, digital catalog of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, recataloging the card catalog, retrospective of magazine editions.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: shekerapt@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 04.08.2021 р.